

ОСВРТИ, ПРИКАЗИ, ПОЛЕМИКЕ

УДК 321.01+316.334.3(049.3)

Слађана Младеновић

*Институт за политичке
студије, Београд*

**АНАТОМИЈА
САВРЕМЕНЕ ДРЖАВЕ**



**Ђорђе Стојановић,
Живојин Ђурић,**
*Анатомија савремене др-
жаве, Институт за по-
литичке студије, Бео-
град, 2012, 400 стр.*

Једна од најважнијих тема у политикологији, питање државе, обрађена је у монографији *Анатомија савремене државе*, аутора Ђорђа Стојановића и Живојина Ђурића. Ово дело нуди читаоцима широк дијапазон теоријских поставки о држави и дефинисање њене онтологије из различитих аспеката, са фокусом на питање савремене државе и њеног функционисања. Поред разматрања појединих теоријских ставова и праваца, аутори су се упустили у њихову компарацију, са намером да анатомију савремене државе што боље сагледају из различитих углова. Теоријска схватања која су у књизи изнета обухватају и она која стављају државу у први план, и она која представљају могућност њеног одумирања или замене другим облицима организовања и управљања, мада аутори као један од својих основних ставова издвајају чињеницу да држава не може бити сведена на своје делове или аспекте функционисања.

Храброст аутора се огледа у томе што се нису либили да се

упусте у разматрање свих, па и недемократских држава као потенцијално корисних за друштво и грађане, па и за саму државу, али та храброст не иде руку под руку са опредељивањем за недемократске режиме.

Посебна вредност монографије се састоји у томе што аутори нису прибегли уобичајеном линеарно-историјском приступу, који се најчешће примењује када се обрађује тако комплексан појам какав је држава, већ је држави приступљено проблемски, што се огледа у тематским целинама у књизи, које су представљене у пет поглавља: *Теоретски приступи савременој држави; Проблем државног капацитета; Феномен јавне бирократије; Одговорност, имплементација и морфологија државног неуспеха; Србија као слаба држава.*

У првом поглављу аутори запајају да се основна разлика између савремене државе и њених претходних облика састоји у томе што је пре-модерна држава изједначена са сувереном, док се модерни концепти државе ослањају на институционални модел, централизовану бирократију, капацитет за скупљање пореза, стајаћу војску, дипломатске односе и јасно дефинисане и општеприхваћене границе. Савремена држава има низ обележја која је јасно разликују од осталих организација. Последица деловања модерне

државе је политичка мобилизација, пошто она садржи институције које су распрострањене на нивоу целе територије, и све више друштвених група тежи да утиче на државу због унапређења сопствених циљева. Управо је то разлог због кога се аутори слажу са запажањем Мајкла Мана да је држава неизбежан „кавез“ који „заробљава“ поданике. Они, заузврат, покушавају да промене услове под којима живе у држави, што доводи до рађања захтева за грађанским правима. Поданици тиме постају грађани и носиоци колективног суверенитета (стр. 116-117).

„Експлозија“ концепта националне државе која је постала глобални стандард, довела је до формирања бројних бинома који теже расветљавању супстрата државе: држава – појединац, држава – цивилно друштво, унутрашња држава благостања – спољна држава моћи. Ове дихотомije, уместо да расветле природу државе, уносе додатне проблеме јер се фаворизује одређени атрибут на штету неког другог. Од Просветитељства је присутан бином држава – (цивилно) друштво, који су аутори проширили уневши у разматрање и појам доброг друштва, да би потом представили и концепт „државе у друштву“ Џоела Мигдала.

Аналитичка усмереност на државу и побуђено интересовање за њу које је наступило

1980-их година 20. века довело је до проучавања њеног капацитета, односно способности државе да имплементира своје циљеве насупротив могућим противљењима друштвених група и одређеним околностима, чему су аутори посветили друго поглавље књиге. Једно од могућих схватања капацитета је његово одређивање као способности „за ефективно и ефикасно одржавање и обављање типски одређених задатака“. Капацитет не треба сводити на егзистенцијалну способност организације или система, чиме би била наглашена само економска перспектива, већ треба обратити пажњу на чињеницу да у јавним организацијама функције играју значајну улогу (стр. 129). Државни капацитет се елаборира, пре свега, преко функције државне бирократије, односа са друштвеним актерима, и просторних и друштвених домаћаја државе. Управо питање државног капацитета одређује релативну аутономију државе у односу на друштво, што су аутори образложили у првом делу монографије, и „веберизацију“, тј. професионализацију државне бирократије, што је објашњено у трећем поглављу, које се бави феноменом јавне бирократије.

Бирократија, или јавна администрација (која се користи као еуфемизам за бирократију, иако аутори наглашавају разлику из-

међу ова два термина) углавном има негативни контекст. Негативна перцепција бирократије је повезана са синдромом „дрвене траке“, односно са скупом чиновничких процедура које су обележене претераним формализмом, што има за последицу неефикасност, кашњење и пасивност (стр. 217). Управо из тог разлога, аутори узимају у разматрање концепте попут новог јавног менаџмента и новог јавног управљања, који донекле представљају одговор на изазове традиционалном концепту бирократије, односно начелима традиционалне јавне администрације. Нови јавни менаџмент у свом фокусу има исходе, и у теоретском смислу је пре свега окренут организационим наукама, док ново јавно управљање редифинише односе између јавног сектора, друштва и тржишта, тиме што претпоставља интеракцију између актера који су захваћени процесом испоруке јавних услуга, чиме се сврстава у корпус политичких наука. Стога је ново управљање алтернатива јавном менаџменту, јер дотиче питања легалности и легитимности, која су шира од ефективног и ефикасног вођења јавних послова (стр. 249).

У четвртном делу монографије, аутори подвлаче разлику између традиционалног модела „наређуј и надгледај“ и односа у савременој држави, који

су засновани на преговарању и управљању. Управо из тог разлога, аутори дефинишу појмове јавног управљања и јавне политике. Јавно управљање је дефинисано као начин међусобне интеракције заинтересованих актера, који за циљ имају утицај на јавне политике. Поред овог концепта, аутори баратају и термином доброг јавног управљања, који подразумева преговарање у вези са унапређивањем исхода јавне политике и применом принципа и процеса који ће довести до дизајнирања и активирања јавних политика (стр. 268). Јавне политике не могу бити дефинисане тиме што ћемо ограничити аналитичку перцепцију овог феномена, већ применом мултидисциплинарног приступа, јер их можемо одредити преко структурирања рационалне основе за (не)делање у јавном простору, ауторитативне алокације вредности у друштву, и на основу предложеног смера активности појединаца, група или владе у одређеном окружењу, које јавна политика треба да искористи не би ли био реализован одређени циљ (стр. 269).

Након исцрпног дефинисања појмова као што су: питање демократске одговорности, добра јавна политика и процес имплементације, аутори се упуштају у разматрање различитих врста држава, користећи категоријално-појмовни апарат који су успоставили у претходним поглављима књиге, те тако раз-

ликују јаке, слабе и неуспешне државе, а са становишта могућности државе да својим држављанима омогући безбедност (схваћену у најширем смислу као јавно добро), можемо разликовати: јаке, слабе, неуспешне, фрагментирани, фрагилне и урушене државе. Поред тога, аутори представљају читав спектар класификација држава спрам њиховог односа према грађанима.

Основне поставке које су изнете у прва четири поглавља рада представљају увод у поглавље *Србија као слаба држава*. Главни елементи одређивања Србије као слабе државе су: 1) партијска отоманизација која води неефикасним коалицијама; 2) проблеми територијалне дефинисаности; 3) дискрепанца између државе и друштва; 4) економска криза која је структурне провенијенције; 5) хипертрофија клијентелизма и корупције; 6) политички подобна бирократија и некооперативност између административних, политичких и економских елита (стр. 339-340).

У Србији је на делу изоморфичка мимикрија, која се огледа у прибављању легитимности преко сличности са већ легитимизованом организацијом, а у слабим државама као што је Србија поприма „утопистичко-имитаторску“ перцепцију без институционалних капацитета за реализацију обећања (стр. 321). Уколико се присту-

пи српској бирократији из ве-
беријанске позиције, за шта су
се одлучили аутори, мора се
констатовати да је она „поли-
тички уцењена“, и одликује се
недостатком административног
кредибилитета, подложношћу
политичком диктату и амбива-
лентним ставом грађана. „Тран-
зициона синекура“ уз неефика-
сност и корупцију, као и стални
вишак службеника, главна су
обележја бирократије у Србији
(стр. 329).

Корупција је у Србији до-
била статус „културног кода“,
који аутори одређују као „под-
разумевајућу јавно-оперативну
норму“. Појединци који би се
борили против корупције могу
да перципирају своје делова-
ње као контрапродуктивно, јер
управа лишена корупције мо-
же негативно да се одрази на
њих. То даље имплицира да је
у Србији успостављен „коруп-
тивни културни код“, што има
за последицу да је поред по-
стојећих механизма за борбу
против корупције потребно да
се она води и на нивоу: 1) ин-
верзије „културне матрице“; 2)
у оквиру сазнајног оквира у ко-
ме грађани схватају да је њихо-
ва будућност испреплетана са
колективном будућношћу срп-
ског друштва; 3) минимума не-
зависности и самодовољности
грађана Србије, која би довела
до уздржавања од коруптивних
радњи (стр. 332-333).

Перманентни спољни при-
тисак и условљавање Србије

доприносе томе да се глобали-
зација и приступање Европској
унији доживљавају као „ме-
та-стварност“ која сужава про-
стор за афирмативно деловање
српских елита. У стварности, у
питању је изговор за расподелу
моћи и привилегија, политичку
сервилност, партијску искључи-
вост, предаторске тежње срп-
ске економске олигархије, не-
могућност мобилизације дру-
штва за стратешке потезе, поли-
тичку подељеност и неспособ-
ност, клијентелизам и корупци-
ју, слабу и редуковану испоруку
јавних добара. Из побројаних
разлога, Србија представља
„школски“ пример слабе држа-
ве (стр. 340). Аутори закључу-
ју да се централна политичка
дилема у развоју демократских
политичких институција у Ср-
бији не тиче модернизације, већ
проналажења секундарних пра-
вила избора на основу којих ће
доћи до уједињења политичких
опција. Другим речима, потреб-
но је јачање интегративних про-
цеса и процедура.

Сва поглавља монографије
Анатомија савремене државе
су тако конципирана да су ауто-
ри имали могућност да закључ-
ке из сваког од њих прогласе
инхерентним својствима савре-
мене државе, али се они на томе
нису зауставили, већ су се опре-
делили за мултидисциплинарни
приступ, чиме је ова моногра-
фија добила на аутентичности.
С друге стране, свако поглавље
представља природан наставак

претходног, у коме се већ елабориране тврдње посматрају кроз призму нових теоријских инпута (нпр. нема разматрања капацитета без теоријског поимања модерне државе; операционализација питања државног капацитета се одвија кроз разматрање практичних, опипљивих карактеристика сваке државе са којим се грађани најпре сусрећу – проблемом бирократије/јавне управе која, опет, у знатној мери одређује државу као слабу/јаку...). Док је некада владар могао да каже: *Држава, то сам ја*, данас се поставља питање шта сваки грађанин има да каже о својој и другим државама; коначно, важно је теоријски „лоцирати“ Србију, односно хируршки прецизно одредити карактер државности и открити проблеме који спутавају њен преображај у функционалну (корисну) државу која ефикасно решава проблеме колективног делања, што према мишљењу аутора ове монографије, треба да представља њен основни циљ. Богата библиографија, јединствени и широки обухват тема и темељно и исцрпно пропитивање феномена државе ће несумњиво ову монографију уврстити у списак обавезне литературе за студенте и истраживаче који се баве корпусом друштвених наука.

